

**MILLIY O'YINLAR VOSITASIDA O'QUVCHILARDA DO'STONA ALOQALARGA ASOSLANGAN
IJTIMOIY HAMKORLIK KO'NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH****Saparbaev Esen Tajibaevich** – *assistent o'qituvchi*saparbaevesen0@gmail.com*Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti***РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ СОЦИАЛЬНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НА ОСНОВЕ ДРУЖЕСКИХ
ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ УЧАЩИМИСЯ ПОСРЕДСТВОМ НАРОДНЫХ ИГР****Сапарбаев Есен Тажибаевич** – *ассистент преподаватель**Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза институт***ENHANCING SOCIAL COOPERATION SKILLS BASED ON FRIENDLY RELATIONSHIPS
AMONG STUDENTS THROUGH NATIONAL GAMES****Saparbaev Esen Tajibaevich** – *assistant teacher**Nukus state Pedagogical Institute named after Ajiniyaz***Tayanch so'zlar:** milliy o'yinlar, jismoniy tarbiya, jismoniy rivojlanish, ko'nikma, o'qituvchi.**Rezyume.** Maqolada jismoniy tarbiya bo'yicha turli ilmiy manbalardan foydalangan holda harakatli oyinlarni obrazli tushintirish – asosiysi tasirchang amallarning biri ekanligi yoritilgan.**Ключевые слова:** национальные игры, физическое воспитание, физическое развитие, навыки, преподаватель.**Резюме.** В статье освещается, что образное объяснение подвижных игр с использованием различных научных источников по физическому воспитанию является одним из основных эффективных действий.**Key words:** folk games, physical education, physical development, skill, teacher.**Summary.** The article highlights that the figurative interpretation of active games using various scientific sources on physical education is one of the primary effective actions.

Kirish. Bugungi kunda jahon ta'lim amaliyotida o'quvchilarning ijtimoiylashuvini kuchaytirish, ularda do'stona aloqalarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish hamda shaxslararo munosabatlarni mustahkamlash ta'lim sifatining muhim mezonlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Shu nuqtai nazardan, milliy o'yinlar o'quvchilarning o'zaro muloqoti, hamjihatligi, o'zaro hurmat va mas'uliyat hissini qaror toptirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy ta'lim konsepsiyalarida milliy o'yinlarning nafaqat madaniy merosni saqlash vositasi, balki o'quvchilarning ijtimoiy tajribasini boyitish, jamoada hamkorlik qilish, konstruktiv muloqot o'rnatish va umumiy maqsadga erishishga yo'naltirilgan kompetensiyalarini takomillashtirishga xizmat qiluvchi didaktik resurs ekanligi tobora ko'proq e'tirof etilmoqda [1].

Rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida milliy va xalq o'yinlarining tarbiyaviy hamda rivojlantiruvchi imkoniyatlaridan keng foydalanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu jarayonda o'yin muhiti o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos erkin hamkorlik maydonini yaratib, ularning tashabbuskorligi, o'zaro ishonch, muloqot madaniyati, jamoaviy qaror qabul qilish va ijtimoiy mas'uliyat kabi muhim shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, milliy o'yinlarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish mashg'ulotlarning amaliy yo'naltirilganligini kuchaytirish, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash hamda ta'lim natijadorligini oshirishning muhim pedagogik omili sifatida qaralmoqda.

Dunyo ilmiy tadqiqotlarida milliy va xalq o'yinlarining o'quvchilar shaxsini har tomonlama rivojlantirish, ularning ijtimoiy tajribasini boyitish, ma'naviy qadriyatlarini o'zlashtirish hamda jamoada samarali faoliyat yuritish kompetensiyalarini shakllantirishdagi ahamiyatiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, milliy o'yinlarning o'quvchilarda voqelikni anglash, ijtimoiy vaziyatlarni tahlil qilish, o'zaro muloqot madaniyatini rivojlantirish, jamoaviy qaror qabul qilish va do'stona aloqalarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirish imkoniyatlari turli ilmiy yondashuvlar asosida tadqiq etilmoqda [2].

Zamonaviy tadqiqotlarda milliy o'yinlar mazmuni, tuzilishi va tashkil etish xususiyatlariga ko'ra turli guruhlariga ajratilib, ularning har biri o'quvchilarning ijtimoiylashuv jarayoniga ta'sir etuvchi mustaqil pedagogik resurs sifatida

baholanadi. Xususan, belgilangan qoidalar asosida tashkil etiladigan, erkin ijodiy hamda aralash shakldagi milliy o'yinlar o'quvchilarning o'zaro ishonchini mustahkamlash, muloqot madaniyatini yuksaltirish, hamjihatlikni qaror toptirish, milliy qadriyatlarni anglash va jamoada hamkorlik qilish tajribasini boyitishga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslanmoqda. Shu nuqtai nazardan, milliy o'yinlar nafaqat madaniy merosning tarkibiy qismi, balki o'quvchilarda do'stona aloqalarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim didaktik vosita sifatida e'tirof etilmoqda.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini takomillashtirish, intellektual salohiyati yuksak, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalangan, jamiyatda samarali hamkorlik qila oladigan hamda fuqarolik pozitsiyasi shakllangan yosh avlodni voyaga yetkazish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Bu borada ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar asosida tashkil etish, o'quvchilarning ijtimoiy faolligi, mustaqil fikrlashi, jamoada ishlash madaniyati va o'zaro hamkorlik kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga keng joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Shu bilan birga, milliy madaniy merosning ajralmas qismi hisoblangan milliy o'yinlarning tarbiyaviy va didaktik imkoniyatlaridan ta'lim jarayonida samarali foydalanish, ular asosida o'quvchilarda do'stona aloqalarni mustahkamlash, ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirish hamda jamoaviy faoliyat madaniyatini rivojlantirish dolzarb pedagogik vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, milliy o'yinlarning ta'lim mazmuniga tizimli integratsiya qilinishi o'quvchilarning ijtimoiylashuvini qo'llab-quvvatlash, milliy qadriyatlarga sodiqlikni kuchaytirish, o'zaro hurmat, mas'uliyat va hamjihatlik kabi shaxsiy sifatlarini qaror toptirish bilan bir qatorda, ularning do'stona aloqalarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishning muhim pedagogik sharti sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikasining huquqiy meyoriy hujjatlarida "Mamlakatimizda milliy sport turlari va xalq o'yinlarini (etnosport) targ'ib qilish va ommalashtirish,

bolalar va o'smirlarni ularga keng jalb qilish, xalqaro aloqalarni kuchaytirish maqsadida" ustuvor vazifa etib belgilandi.

O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida "jismanon sog'lom, ruhiy va intellektual rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, qat'iy hayotiy nuqtai nazarga ega, Vatanga sodiq yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish" kabi vazifalar belgilanib, bu borada ta'lim jarayonida o'yinlardan foydalanishning didaktik imkoniyatlari, yo'llari, usullari va shart-sharoitlarini aniqlashtirish, milliy o'yinlar vositasida o'quvchilarda do'stona munosabatlarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirishning ilmiy-metodik ta'minotini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Milliy o'yinlarning tarbiyaviy, didaktik va rivojlantiruvchi imkoniyatlaridan samarali foydalanish, ular asosida o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarini takomillashtirish, ta'lim sifati hamda samaradorligini oshirish masalasi so'nggi yillarda pedagogika fanining ustuvor ilmiy yo'nalishlaridan biri sifatida keng tadqiq etilmoqda. Ayniqsa, milliy o'yinlarni o'quvchilarda do'stona aloqalarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishning muhim pedagogik vositasi sifatida qo'llash imkoniyatlarini aniqlashga qaratilgan ilmiy izlanishlarga mutaxassislar alohida e'tibor qaratib kelmoqdalar. Jumladan, Respublikamiz olimlaridan M.Abdullajonova, B.R.Adizov, A.Ya.Bobomurodova, M.G.Davletshin, O.Jamoldinova, B.Ziyomuhamedov, G.Ibragimova, R.Ishmuhammedov, U.I.Mahkamov, M.H.Mahmudov, O.Musurmonova, Z.T.Nishonova, R.G.Safarova, D.Sharipova, Sh.Sharipov, N.M.Egamberdieva, T.G'afforova, E.G'oziev kabilarning ishlarida bu o'z ifodasini topgan [3].

Milliy o'yinlarning ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rnini, ularning o'quvchilar shaxsini rivojlantirish, ijtimoiylashuvini ta'minlash hamda hamkorlik munosabatlarini qaror toptirishdagi ahamiyati ham o'rganilgan. Jumladan, MDH olimlaridan N.V.Abanina, I.G.Abramova, N.P.Anikeeva, R.S.Appatova, Ye.I.Balakireva, E.Bern, V.M.Bukatov, L.P.Bistrova, T.A.Volkova, L.S.Vigotskiy, D.B.Elkonin, A.N.Leontev, S.L.Rubinshteyn, A.S.Makarenko, V.A.Suxomlinskiy, Sh.A.Amonashvili va boshqalarning ilmiy ishlarida o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik xususiyatlari, uning shaxs rivojlanishi, ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish hamda hamkorlik muhitini qaror toptirishdagi ahamiyati nazariy va amaliy jihatdan asoslab berilgan.

Mutaxassislar o'yinlarning turli belgilariga asoslangan holda tasniflaganlar. Jumladan, o'yinning maqsadi, unda o'quvchilarning ishtirok etish miqdori, ob'ektiv borliqni ifodalash xarakteriga ko'ra xorijlik olimlardan A.Yolanda, N.Nicotera, A.Christopher, L.Botcheva, J.Shih, L.C.Huffman, L.D.Breeman, Van Lier, Theo Wubbels; R.Sears, J.L.Spilt, E.Vervoort, A.Koenen, F.Clemente, A.Amutio, L.Gonzalezlar ularni syujetli, rolli, ishchan, imitation hamda dramatik o'yinlarga ajratib o'rganganlar.

Tahlil va natijalar. Malumki milliy o'yinlarning ta'lim-tarbiya jarayonidagi tarbiyaviy, rivojlantiruvchi va

didaktik imkoniyatlariga bag'ishlangan ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, ularning umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarida do'stona aloqalarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishga tizimli ta'sirini pedagogik nuqtai nazardan kompleks o'rganish masalasi yetarlicha tadqiq etilmagan. Xususan, milliy o'yinlarning mazkur jarayondagi pedagogik imkoniyatlari, ularni ta'lim mazmuniga integratsiya qilish mexanizmlari, didaktik shart-sharoitlari, samaradorlik mezonlari hamda ushbu jarayonni tashkil etishning ilmiy-metodik asoslari bo'yicha yaxlit pedagogik tizimning ishlab chiqilmaganligi mazkur muammoning dolzarbligini yanada kuchaytiradi va quyidagi vazifalarni belgilab beradi [4].

- milliy o'yinlar vositasida o'quvchilarda do'stona aloqalarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirish muammosining pedagogik, psixologik va didaktik asoslarini mavjud ilmiy manbalar tahlili asosida aniqlash hamda nazariy jihatdan asoslash;

- umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarida milliy o'yinlar vositasida do'stona aloqalarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishning mavjud holatini o'rganish, baholash mezonlari, ko'rsatkichlari va darajalarini ishlab chiqish;

- milliy o'yinlar vositasida o'quvchilarda do'stona aloqalarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari, mazmuni, shakllari, metodlari, vositalari hamda didaktik ta'minotini ilmiy asoslash va pedagogik tizimini ishlab chiqish;

- milliy o'yinlar vositasida o'quvchilarda do'stona aloqalarga asoslangan ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishga qaratilgan pedagogik tizim va ilmiy-metodik tavsiyalarni ishlab chiqish.

Milliy o'yinlar xalq pedagogikasining muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular o'quvchilarda do'stona munosabatlar, o'zaro ishonch, hamkorlik, bag'rikenglik, jamoaviy mas'uliyat va ijtimoiy faollikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Milliy o'yinlar orqali o'quvchilar real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish, ijtimoiy munosabatlarni anglash va jamoada faol ishtirok etish tajribasini egallaydilar.

Tahlillar yana shuni ko'rsatdiki, milliy o'yinlardan muntazam foydalanilgan sinflarda kommunikativ faollik, o'zaro yordam, jamoaviy mas'uliyat, sherikni qo'llab-quvvatlash hamda do'stona munosabatlarni saqlash ko'rsatkichlari boshqa sinflarga nisbatan ancha yuqori bo'ldi. Ushbu qonuniyat milliy o'yinlarning nafaqat tarbiyaviy vosita, balki o'quvchilarda ijtimoiy hamkorlik kompetensiyalarini rivojlantiruvchi samarali pedagogik texnologiya ekanligini tasdiqlaydi [5].

Xulosa. Shunday qilib, aniqlovchi bosqich diagnostikasi umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarning do'stona aloqalar va ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalari yetarli darajada rivojlanmaganligini, mavjud pedagogik faoliyat esa ushbu jarayonni tizimli boshqarishga to'liq yo'naltirilmaganligini ko'rsatdi. Mazkur holat milliy o'yinlar asosida o'quvchilarda do'stona aloqalar va ijtimoiy hamkorlik kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi yangi pedagogik tizimni ishlab chiqish zaruratini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Adabiyotlar

1. Мирзиёев Ш. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамыз. –Т.: «Ўзбекистон», 2017
2. Каримов И.А. Юксак маънавият – энгилмас куч. – Тошкент: «Маънавият», 2008
3. Усмонхўжаев Т.С., Мелиев Х.А. Миллий ҳаракатли ўйинлар. – Тошкент: «Ўқитувчи», 2000
4. Хошимов Қ., Нишонова С., Иномова М., Ҳасанов Р. Педагогика тарихи. – Тошкент: «Ўқитувчи», 1996
5. Галиев Ш. Ўзбек болалари ўйин фольклори. – Тошкент: «Фан», 1998.